

О. І. Вовк
o.vovk.88@gmail.com
С. М. Куделко
kudelko_sm@ukr.net

Краєзнавча практика в умовах карантину (досвід, проблеми, погляд у майбутнє)

У статті висвітлюються основні аспекти проведення щорічної краєзнавчої навчально-виробничої практики для студентів історичного факультету на базі Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Проаналізовано досвід, отриманий за час існування практики. Особливу увагу присвячено проведенню практики отриманий 2020 року в умовах загальнонаціонального карантину, пов'язаного з пандемією COVID-19. З урахуванням санітарно-епідеміологічних вимог практика була проведена у дистанційному режимі, що вимагало від її керівників розробки нових форм роботи зі студентами. Вказано на ефективність цих форм та можливість їхнього застосування і в майбутньому.

Ключові слова: навчально-виробнича практика, краєзнавство, загальнонаціональний карантин, дистанційне навчання.

О. І. Vovk
o.vovk.88@gmail.com
S. M. Kudelko
kudelko_sm@ukr.net

Local lore practice in quarantine regime (experience, problems, view in the future)

The present paper deals with the main aspects of conducting an annual local lore training and production practice for students of School of History on the base of P. T. Tronko Center for Area Studies of V. N. Karazin Kharkiv national University. It is noted that this practice was founded in 2013 (the first time in Ukraine). The experience that gained during the existence of the practice was characterized. Special attention was paid to specify of conducting practice in 2020 in national quarantine regime because of pandemic of COVID-19. The practice was organized in remote regime due to sanitary and epidemiological requirements. That is why heads of practice had to develop new form of working with students. It is concluded about effectiveness of these forms and ability to apply them in the future.

Key words: training and production practice, local lore, national quarantine, remote learning.

2013 року Каразінський університет став першим в Україні університетом, де було запроваджено щорічну літню краєзнавчу навчально-виробничу практику. Вона призначена для студентів 3 курсу історичного факультету, проводиться після завершення шостого семестру і триває три тижні. Спочатку вона проводилася як альтернативна до педагогічної практики, а з 2020 року стала єдиною для студентів-істориків третього року навчання. Незмінний керівник практики – професор кафедри історіографії, джерелознавства та археології С. М. Куделко. Її базою на основі діючого двостороннього договору є університетський Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька (керівник бази практики – к. і. н. О. І. Вовк) [5].

Особливість краєзнавчої практики полягає в тому, що студентам пропонується розділитися на малі групи (зазвичай кожна з них містить від двох до чотирьох практикантів). Кожній групі дається творче завдання, що

стосується актуальних проблем історії Слобожанщини, Харкова та Харківщини, Каразінського університету. При цьому враховуються навички, схильності, інтереси студентів, береться до уваги тематика виконуваних ними курсових і дипломних робіт, доповідей на наукових гуртках [3].

Так, протягом минулих років практиканти були залучені до фотофіксації та опису пам'яток архітектури, історії та культури (національного та місцевого значення), що локалізовані в межах Харкова та безпосередньо пов'язані з історією Каразінського університету. За їхньої участі продовжувалася каталогізація та фотофіксація місць поховання професорів, співробітників та випускників Харківського університету. Ці роботи проводяться в межах проєкту 5.1 «Класика, що випереджає час» Стратегії розвитку Каразінського університету на 2019–2025 роки.

За безпосередньої участі практикантів почала формуватися колекція марок та конвертів «Каразінський університет у дзеркалі філателії» [2]. Її експонати постійно представлені у Центрі краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька, також вони демонструвалися на історичному факультеті, в Центральній науковій бібліотеці та стали основою проєкту «Онлайн-колекція Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна» [7]. Також студенти під час практики збирали і систематизували матеріали, які втілилися у низці онлайн-виставок і проєктів, серед яких: «Каразінський університет на карті Харкова», «Золото Каразінського університету», «Студентські практики в Харківському університеті: історичний екскурс», «Картини – вікна в минуле: до 75-ї річниці визволення України від нацизму», «“Уклін і шана тобі, дорогий світочу знань і вихователю!”: випускники Харківського університету – своїй Alma Mater» тощо [8].

Щорічно для студентів, які проходять краєзнавчу навчально-виробничу практику, були організовані екскурсійні виїзди та експедиції територією Харківщини та суміжних з нею областей. За минулі роки практиканти лише на теренах Харківської області відвідали Пархомівський історико-художній музей імені П. Ф. Луньова, Чугуївський художньо-меморіальний музей І. Ю. Репіна, Кочетоцький музей води, Меморіальний комплекс «Дробицький Яр», Красноградський краєзнавчий музей імені П. Д. Мартиновича, Історико-краєзнавчий музей селища Буди, Національні природні парки «Гомільшанські ліси» та «Дворічанський» тощо. На особливу увагу заслуговують дві експедиції територією північно-західної Слобожанщини, які охопили чотири старовинних міста: Суми, Лебедин, Охтирку і Тростянець (зараз знаходяться на території Сумської області). Також були здійснені виїзди до Полтави і Дніпра, де практиканти оглянули експозиції місцевих краєзнавчих та історичних музеїв, ознайомилися з пам'ятками історії та культури, відвідали основні туристичні локації [1].

Карантинні умови 2020 року значно вплинули на весь навчальний процес і змусили шукати нові форми та методи роботи зі студентами, які б

забезпечили повне виконання усіх навчальних планів та програм і водночас – суворе дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Враховуючи епідеміологічну ситуацію в Україні в цілому та в Харкові зокрема, ухвалили рішення провести практику дистанційно. Вона відбувалася з 3 по 23 серпня 2020 року, її учасниками стали понад 60 студентів.

Основною платформою взаємодії між керівниками та практикантами став дистанційний курс на платформі Moodle, де були розміщені інструктажі з охорони праці та безпеки життєдіяльності, лекційні матеріали, завдання для самоперевірки, посилання на літературу та вебресурси, список основних термінів та інші елементи. Додатково підтримувалася постійна комунікація зі студентами засобами телефонного та інтернет-зв'язку. В окремих випадках студенти мали можливість отримувати консультації безпосередньо на базі практики. Після завершення практики студенти згідно з вимогами надали необхідну звітну документацію (щоденники та звіти). Крім цього, студентам було запропоновано поділитися своїми враженнями від проходження практики в такому незвичайному для всіх форматі – дистанційному. Зупинимось докладніше на формах роботи, які були використані під час краєзнавчої навчально-виробничої практики 2020 року, та проілюструємо їх студентськими відгуками.

Як і в минулі роки, практикантам було запропоновано творчі завдання, що виконувалися індивідуально або в малих групах. Зокрема, студенти готували презентації – краєзнавчі «візитівки» своїх рідних регіонів; розробляли екскурсійні маршрути та готували наочно-роздатковий матеріал до них; створювали віртуальні карти археологічних артефактів, які були знайдені на теренах Харківщини; збирали легенди та перекази, пов'язані з їхньою рідною місцевістю; досліджували пам'ятки сакрального мистецтва, аналізували їх залежно від хронологічного та географічного чинників; здійснювали фотофіксацію краєзнавчих локацій, зокрема тих, що пов'язані з історією Харківського університету, працювали над наповненням бази даних міжнародного дослідницького проекту «Практики саморепрезентації багатонаціональних міст в індустріальну і постіндустріальну добу» тощо [6]. Як зазначила у своєму відгуку студентка Анастасія Д.: «Незважаючи на те, що практика проходила в умовах карантину, вона виявилась не гіршою, ніж раніше. Керівники практики підійшли до створення завдань залежно від інтересів студентів. Завдяки цьому завдання виконувались з великим інтересом, ентузіазмом та у зручній формі для кожного» [4].

Наприкінці другого тижня практики для студентів був організований онлайн-колоквіум, під час якого були обговорені питання, пов'язані з теорією, історією та сьогоденням краєзнавства. Дискусія виявилася жвавою та цікавою: студенти поміркували над тим, чи змінилося краєзнавство протягом останніх ста років, виявили специфічні риси краєзнавства як наукової дисципліни і як суспільного руху, поділилися своїми

враженнями щодо специфіки проведення краєзнавчих досліджень у своїх рідних регіонах тощо. На думку студента Юрія В., «було дуже цікаво, бо проходило це в форматі університетського семінару. Скажу від себе те, що дуже скучив за цим, бо для мене університет – життя» [4].

Ще однією формою роботи стало написання есе. Кожен практикант отримав персональну тему, згідно з якою мав схарактеризувати свій рідний регіон з окремої точки зору (археологічної, етнографічної, природознавчої, архітектурної, топонімічної тощо). Під рідним краєм можна було розуміти як населений пункт, район чи область, де студент народився, виріс та мешкає, так і місце його поточного навчання (Харків). Зважаючи на широку географічну представленість студентів історичного факультету Каразінського університету (серед цьогорічних практикантів були представники не лише Харківської, але і Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Полтавської, Чернігівської, Черкаської та інших областей), кожен твір став справді індивідуальним.

Чимало студентів зазначили у своїх відгуках, що для того, щоб написати по-справжньому змістовне та цікаве есе, вони зверталися до своїх місцевих бібліотек та краєзнавчих музеїв. У результаті вони змогли поглибити і розширити свої знання про рідні населені пункти, незважаючи на те, що були знайомі з їхньою історією ще з самого дитинства. Так, на думку Павла Л., «це була дуже цікава та продуктивна праця. Під час написання свого есе я дізнався більше про минуле та теперішнє свого міста [Кременчук] та його історичних споруд» [4].

На завершення наведемо слова Олени Б., котрі, з огляду на звіти про проходження практики, співзвучні з думкою більшості студентів: «Цьогорічна практика була особливою. Ми не мали виїзних екскурсій, не відвідали нові міста та музеї. Попри все це, на мій погляд, практика була продуктивною, у студентів була можливість створити власні проєкти, розкрити свої таланти. Найбільше сподобалося гарне ставлення керівників практики, які йшли назустріч та у будь-яку хвилину допомагали практикантам. Особисто я під час практики більше дізналася про рідний край і дійшла висновку, що краєзнавство збагачує людину духовно» [4].

Після завершення краєзнавчої навчально-виробничої практики 2020 року розроблений дистанційний курс на базі платформи Moodle був поданий до сертифікації з метою визнання його як навчально-методичної праці та розміщення у банку вебресурсів Центру електронного навчання Каразінського університету.

На нашу думку, дистанційні елементи проведення практики можуть збагатити традиційні форми її організації. Вважаємо, що вони є корисними для майбутніх істориків, адже дають їм можливість оволодіти новими навичками та вміннями, методами роботи з новітніми інформаційними технологіями.

Література

1. Вовк О. І. З досвіду екскурсійної діяльності співробітників Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька. VII Луцьковські читання. Музейний колектив і його проблеми : матеріали наук.-практ. семінару (м. Харків, 24 березня 2016 р.) / уклад. О. Г. Павлова. – Харків, 2017. – С. 59–63.
2. Вовк О. І. Філателістична колекція з фондів Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька. VIII Луцьковські читання. Проблеми збереження музейних колекцій : матеріали наук.-практ. семінару (м. Харків, 30 березня 2017 р.). / уклад. О. Г. Павлова. Харків, 2018. С. 151–155.
3. Вовк О. І., Куделко С. М. Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Каразінського університету в науковому й освітньому процесах. *Проблеми сучасної освіти* : збірник науково-методичних праць / уклад. В. Г. Пасинок, Т. О. Маркова. Харків, 2019. Вип. 10. С. 15–23.
4. Краєзнавча навчально-виробнича практика 2020 року: підведено підсумки. Кафедра історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://historiography.karazin.ua/news/kraeznavcha-navchalno-virobnicha-praktika-2020-roku-pidvedeno-pidsumki> (дата звернення : 28.08.2020).
5. Куделко С. М., Павлова О. Г., Вовк О. І. Методичні рекомендації з навчально-виробничої краєзнавчої практики для студентів 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія», денної форми навчання. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 24 с.
6. Науковий проект «Практики саморепрезентації багатонаціональних міст в індустріальну і постіндустріальну добу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cityface.org.ua/> (дата звернення : 28.08.2020).
7. Онлайн-колекція Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://collection.karazin.ua/> (дата звернення : 28.08.2020).
8. On-line виставки. Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tronkocentr.karazin.ua/on-line-vistavka-2/>.